DİL ARAŞTIRMALARI
Journal of Language Studies
Yıl/Year: 20, **Dönem**/Period: 2026-Bahar/Spring, **Sayı**/Number: 38
ISSN 1307-7821 | **e-ISSN** 2757-8003

ARAŞTIRMA MAKALESİ
Research Article

Ramiz Rövşen'in Şiirlerinde Bir Dil ve Üslup Belirleyicisi Olarak Üçlü Tekrarlar

Triple Repetitions as a Language and Style Determinant in Ramiz Rövşen's Poems

Orhan Baldane
Arş. Gör. Dr., Pamukkale Üniversitesi
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Denizli/Türkiye
e-posta obaldane@pau.edu.tr
orcid 0000-0002-7304-2506
doi 10.54316/dilarastirmalari.1786244

Atıf
Citation
Baldane, Orhan (2026). *Ramiz Rövşen'in Şiirlerinde Bir Dil ve Üslup Belirleyicisi Olarak Üçlü Tekrarlar. Dil Araştırmaları,* 38: 113-132

Başvuru
Submitted
17.03.2025

Revizyon
Revised
27.12.2025

Kabul
Accepted
25.03.2026

Çevrimiçi Yayın
Published Online
05.05.2026

Bu makale en az iki hakem tarafından incelenmiş ve makalede intihal bulunmadığı teyit edilmiştir.
This article has been reviewed by at least two

ÖZ

Akılda kalıcılığı artırmak ya da ritmik bir yapı oluşturmak gibi sebeplerden dolayı şiirde sesin gücünden her zaman istifade edilmiştir. Bunların sağlanmasında kullanılan edebî tekniklerden biri de tekrarlardır. Tekrarlar vasıtasıyla sağlanan ses uyumuna şairler tarafından genellikle başvurulmuştur. Birçok alt türü olan tekrarlar kimi zaman metin içinde herhangi bir birimde karşımıza çıkarken kimi zaman ise kullanıldıkları yere göre kafiye, redif vb. özel terimlerle de anılırlar. Şairlerin genellikle başvurdukları bir teknik olduğu için tekrarlardan başlı başına bir dil ve üslup belirleyicisi olarak söz etmek zordur. Ancak tekrar tekniğinden yararlanma şekilleri kimi zaman dil ve üsluba etki edecek nitelikte olabilmektedir. Bu teknikten ve sağladığı imkânlardan yararlanan şairlerden biri de Azerbaycan edebiyatının son 40-50 yıllık döneminin önde gelen isimlerinden Ramiz Rövşen'dir. Ramiz Rövşen şiirlerinde tekrar tekniğinin farklı türlerini tespit etmek mümkündür. Üçlü tekrarlar da Ramiz Rövşen'in başvurduğu tekrar araçlarındandır. Yapmış olduğumuz incelemede Ramiz Rövşen'in bu üçlü tekrarlardan sistematik bir şekilde istifade ettiğini gösteren örnekler tespit edilmiştir. Ramiz Rövşen'in "Gedək Biz Olmayan Yerə" adlı kitabı taranarak elde edilen üçlü tekrar örnekleri bu çalışmada kendi içinde "ek tekrarları", "kelime tekrarları" ve "söz dizimsel tekrarlar" olmak üzere tasnif edilmiştir. Üçlü tekrarlar bazen bir dize içinde, bazen ise birden fazla dizeye yayılmış şekildedir. Tekrar edilen unsurların yerleri; şiirin sesine, ritmik yapısına ve anlam dünyasına etki etmektedir. Tekrarların araştırmacılar tarafından en çok dile getirilen "kuvvetlendirme" ve "pekiştirme"

referees and confirmed to be free of plagiarism.

anlamlarının yanı sıra Ramiz Rövşen'in şiirlerinde kullanılan üçlü tekrar yapılarının "ihtimal", "yokluk", "sıralama", "üzüntü", "kabullenme" vb. anlamsal katkılarda bulunduğuna da işaret edilmiştir. Tespit ettiğimiz tekrar yapılarındaki unsurların sayısının "üç" olması ise bu sayının mitolojik ve folklorik arka planını da şiire taşımaktadır. Bunda "üç" sayısının kolektif şuurdaki yeri etkili olmuştur. Bu saydıklarımıza bağlı olarak üçlü tekrar yapılarının Ramiz Rövşen şiirlerine dil ve üslup yönünden belirgin katkılarının olduğu vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tekrar, Üçlü Tekrarlar, Dil ve Üslup, Azerbaycan Edebiyatı, Ramiz Rövşen.

ABSTRACT

The power of sound has always been utilized in poetry for reasons such as increasing memorability or creating a rhythmic structure. One of the literary techniques used to achieve this is repetition. The harmony of sounds achieved through repetitions has often been employed by poets. Repetition, which has many subtypes, sometimes appear in any unit within the text, while sometimes it is referred to by special terms such as rhyme, redif, etc. depending on where it is used. Since it is a technique commonly employed by poets, it is difficult to speak of repetition as a determinant of language and style in itself. However, the ways in which the technique of repetition is used can sometimes have a significant impact on language and style. One of poets who has benefited from this technique and the possibilities it offers is Ramiz Rövşen, one of the leading figures of Azerbaijani literature in the last 40-50 years. It is possible to identify different types of repetition in Ramiz Rövşen's poems. Triple repetitions are also among the repetition tools used by Ramiz Rövşen. Our investigation has revealed examples demonstrating that Ramiz Rövşen systematically utilized these triple repetitions. The examples revealed by scanning Ramiz Rövşen's book "Gedək Biz Olmayan Yerə" were classified as "suffix repetitions", "word repetitions" and "syntactic repetitions". Triple repetitions sometimes occur within a single line, and sometimes spread across multiple lines. The placement of the repeated elements affects the poem's sound, rhythmic structure, and semantic world. Although the most well-known semantic contributions of repetitions are "strengthening" and "consolidation", it has been pointed out that the triple repetitions structures used in Ramiz Rövşen's poems also make semantic contributions such as "possibility", "absence", "ordering", "sadness", "acceptance", etc. The fact that the number of elements in the repetition structures we identified is "three" also brings a mythological and folkloric background to the poem. The role of the number three in the collective consciousness has also had an impact on this. Based on these factors, it has been emphasized that the triple repetitions has made significant contributions to the language and style of Ramiz Rövşen's poems.

Keywords: Repetition, Triple Repetitions, Language and Style, Azerbaijani Literature, Ramiz Rövşen.

EXTENDED ABSTRACT

Repetition, an important element of both daily language and literary language, can be encountered in many different forms. Besides strengthening expression and contributing to the harmony of texts, repetition can sometimes be used as a grammatical production mechanism. Since studies on repetition often focus on reduplication, the concepts of repetition and reduplication are sometimes intertwined. However, repetitive structures in Turkish are not limited to reduplication; they can also be seen in other forms such as triplets, quadruplets, and additive repetitions. Another topic frequently discussed alongside repetition is parallelism. Parallelism, which arises from the systematic repetition of linguistic elements, is a technique encountered from the oldest known texts of Turkish to the present day.

Repetition, a technique frequently employed by poets and writers, particularly due to its contribution to the phonetic structure of texts, can be used in literary texts in varying content and scope, from sound repetition to sentence repetition. Concepts such as *assonance*, *alliteration*, *rhyme*, and *refrain*, all discussed in textual analysis, are related to the repetition of a specific linguistic element. When it comes to Turkish literature, it is possible to encounter a wealth of examples of repetition, ranging from the repetition of sounds and syllables at the beginning or end of lines to the repetition of entire poetic units.

One reason why repetitive structures are used so frequently, especially in poetry, is that the technique of repetition increases memorability of poetic passages in periods when written culture was not yet widespread. However, these repetitions, which initially arose from a need, have over time become one of the fundamental elements of poetry, and have even been considered by researchers as one of the features that distinguishes poetry from prose.

Since repetition has been used by almost all poets, it is difficult to discuss it as a distinct linguistic and stylistic feature in itself. However, some poets have used this technique in a way that directly affects the language and meaning of their poems. *Ramiz Rövşen*, whom we believe to be one of these poets, employs many different types of repetition in his work. Among the types of repetition used by Ramiz Rövşen, *triple repetition* has a functionality that warrants separate consideration.

Ramiz Rövşen, whose works have been a part of Azerbaijani literature for half a century, has drawn the attention of researchers with the importance he places on the element of sound. This study attempts to examine the reflections of Ramiz Rövşen's emphasis on the element of sound in terms of triple repetition, through examples identified in 105 poems in his famous poetry collection, *Gedək Biz Olmayan Yerə*. Our analysis revealed that the triple repetitions in Ramiz Rövşen's poems not only contribute to the rhythm and harmony of the poems but are also directly related to their titles, content, and themes.

The triple repetitions in Ramiz Rövşen's poems can be classified as *suffix repetitions*, *word repetitions*, and *syntactic repetitions*. Regarding suffix repetitions, it has been observed that the semantic dimension provided by the suffix to the word directly affects the content of the triple repetition structure formed with that suffix. Among repetition structures, word repetitions stand out due to their structural diversity. Triple repetition structures formed with word repetition sometimes appear as a simple structure where the same word is repeated three times, while other times they appear as the repetition of three words belonging to the same lexical field. Triple repetition structures formed with words from the same lexical field are also important examples in terms of lexical coherence and collocational patterning. In syntactic repetition structures, some examples have a complex structure that extends throughout the entire line. In such examples, parallelism, directly related to repetition, is also evident.

The occurrence of triple repetition structures within the same line or in three consecutive lines also contributes to the variety of rhythmic elements in poetry. While repetition structures within the same line form a weave extending to the right, those in consecutive lines resemble a pendulum. Such examples also contribute to the harmony of the poems when they are read aloud. Studies on repetition structures often highlight that the most significant semantic contributions of repetition are *reinforcement* and *strengthening*. However, examples from Ramiz Rövşen's poems demonstrate that, in addition to these semantic contributions, the triple

repetition structures also impart semantic dimensions such as *possibility*, *absence*, *ordering*, *insistence*, *multiplication*, *comparison*, *anger*, etc.
Ramiz Rövşen's frequent use of triple repetitions is influenced by the mythological and folkloric background of the number *three*. It can be said that the number three holds a significant place in Turkish culture, particularly in *epics*, *fairy tales*, *proverbs*, and *folk beliefs*, as it does in other world cultures. Ramiz Rövşen, by repeating the suffix, word, or syntactic structure three times, incorporates the mythological and folkloric heritage of the number three into his poetry, adding another dimension to its semantic layering.
In light of the aforementioned, we can state that the triple repetition structures in Ramiz Rövşen's poems are defining and prominent linguistic structures for his poetic language and style.

0. Giriş

Edebî türler arasında ses unsurunun öne çıktığı türlerden biri şiirdir. Ses unsurunun şiirde öne çıkmasını sağlayan tekniklerden biri ise hem edebî hem de günlük dilde sıklıkla karşılaşılan tekrarlardır. Tekrarlı yapılara kimi zaman dize başlarında, kimi zaman dize sonlarında, kimi zaman ise dize içlerinde denk gelmek mümkündür. Şiirlerde sesin, ekin, kelimenin, tamlamanın hatta cümlenin tekrarlanması yoluyla bu teknik kullanılabilir.

Dil birimlerinin şiirde belirli bir düzen içinde tekrar edilmesi "kafiye" ve "redif" gibi terimlerle anılan unsurları ortaya çıkarmıştır. Konu hakkında Üstünova (2003: 237), belirli ünsüz ya da ünlülerin tekrar edilmesiyle meydana gelen "aliterasyon" ile "asonans"ın iç içe ve birbirlerine koşut olarak yapılmasının kafiyenin doğuşuna zemin hazırladığını ve "seci" olarak adlandırılan mensur metinlerdeki iç kafiyenin de bu tür tekrarlarla oluştuğunu belirtmiştir.

Şiirlerde tekrarlara başvurulmasının temel sebeplerinden biri yazının yaygın olmadığı dönemlerde tekrar yapılarının şiirlerin ezberlenmesini kolaylaştırmış olmasıdır. Orhan Veli Kanık, 1941 yılında yayımlanan "Garip"in ilk baskısında şiirde kafiye gibi tekrar unsurlarına başvurulmasını şu şekilde izah etmiştir (Kanık 2021: 53-54):

> "An'ane, şiiri nazım dediğimiz bir çerçeve içinde muhafaza etmiş. Nazmın belli başlı unsurları vezinle kafiyedir. Kafiyeyi ilk insanlar ikinci satırın kolay hatırlanmasını temin etmek için, yani sadece hafızaya yardımcı olmak maksadiyle kullanmışlardı. Fakat onda sonradan bir güzellik buldular. Onu, hikmeti vücudu aşağı yukarı aynı olan vezinle birlikte kullanmayı maharet saydılar."

Orhan Veli Kanık'ın da belirttiği üzere tekrar tekniği başta bir ihtiyaç için ortaya çıksa da zamanla şairin ve şiirin beğenilmesindeki önemli kıstaslardan biri olmuştur. Tekrarlara başvurulmasının bir diğer sebebi ise şiirlerin bazen sesli bir şekilde ya da ezgi eşliğinde okunmak üzere yazılmış metinler olmalarıdır. Örneğin, Osmanlı Devleti döneminde Süleyman Çelebi'nin *Mevlid*'i gibi metinler kamusal alanda da sesli olarak icra edilmeye başlanmıştır. Konuyla ilgili olarak Sezer-Aydınlı ve Schick (2023: 58) tarafından şu bilgiler verilmiştir:

> "Başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere bazı dinî metinler –sözgelimi Süleyman Çelebi'nin (1346/51-1422) Vesiletü'n-Necat'ı (yahut daha yaygın adıyla Mevlid)-

> erken devirlerden itibaren bayramlarda, kandillerde, doğum, ölüm, evlenme, sünnet gibi özel günlerde cemaat huzurunda, belirli makamlarda sesli olarak okunagelmiş, yazılı ile sözlü arasındaki girift devamlılığı pekiştirmiştir."

Kortantamer (1993: 335), Türk şiirinde tekrarların erken bir dönemde ses ve hece tekrarlarıyla kendini göstermeye başladığını, bu tekrarların zamanla dikkat çektiğini, bilmece ve atasözleri gibi ortak ürünlerde kullanılmalarının ise geliştirilmelerine zemin hazırladığını, ardından da kelime tekrarları, redifler, kafiyeler, dize tekrarları ve nazım birimi tekrarları gibi ileri seviyede tekrar tekniklerinin ortaya çıktığını ifade etmiştir. Türk edebiyatı tarihine bu açıdan göz atacak olursak örneğin Eski Oğuz Türkçesinin dil özelliklerini taşıyan Dede Korkut Kitabı, özellikle paralelizm sonucunda ortaya çıkmış olan tekrarlı yapılarla ve bu tekrarların metnin diline ve üslubuna yaptığı olumlu etkiyle bilinen bir eserdir (Üstünova 2019: 305).

Karşı tarafa yazılı ya da sözlü şekilde aktarılmak istenen düşüncenin tekrarlı yapılar aracılığıyla aktarılmasının doğru ve hızlı iletişime zemin hazırladığını belirten Hirik (2018: 62), tekrarlı yapıların bilginin kalıcılık seviyesini de doğrudan etkilediğini ifade etmiştir. Tekrarların şiir dilindeki yeri hususunda Tanyeri (2023: 696), tekrar ya da yineleme tekniğinin şiirlerde gereksiz kelime kullanımı kaynaklı bir yalınlık sorunu oluşturuyor gibi görünmelerine rağmen şiirin anlamsal ve biçimsel yapısında önemli işlevler üstlendiğini belirtmiştir. Bu hususa değinen Üstünova (2003: 236) da iletişimi en kısa yoldan kurmanın ana hedef olması ve "en az çaba kanunu" gereğince dillerin tekrarı sevmediğini, bununla birlikte dillerin tekrardan vazgeçemediklerini ve kullanmak zorunda oldukları tekrarları özellikle söz sanatları yoluyla daha estetik bir şekle sokmaya çalıştıklarını söylemiştir.

Azerbaycan edebiyatının son 40-50 yıllık döneminde şiirleriyle öne çıkmış isimlerinden biri olan Ramiz Rövşen de şiirlerinde tekrar tekniğinden ve bu tekniğin sağladığı ifade imkânlarından faydalanmıştır. Şairlerin genellikle yararlandığı bir teknik olan tekrarlara Ramiz Rövşen'in şiirlerinde denk gelmek de şaşırtıcı değildir. Ancak bu çalışmada ele alınacağı üzere Ramiz Rövşen'in şiirlerinde dikkat çekici bir biçimde istifade ettiği ve bundan dolayı da Ramiz Rövşen'in şiir dilinin ve üslubunun bileşenlerinden biri olduğunu düşündüğümüz bir tekrar türü vardır. Bu da üçlü tekrarlardır.

Şair, yazar, senarist ve çevirmen olan Ramiz Rövşen, 15 Aralık 1946'da Bakü'de doğmuştur. Edebî faaliyetlerine 1970'li yıllarda başlamıştır. Kendi yazdığı şiirlerinden oluşan birçok şiir kitabı bulunan Rövşen'in Rus edebiyatından yaptığı çevirileri de mevcuttur. Ayrıca yazdığı senaryolardan hareketle filmler ve belgeseller çekilmiştir. Eserleri Türkiye, Almanya, Fransa, İran, ABD ve Bulgaristan gibi farklı ülkelerde yayımlanmıştır. Çağdaş Azerbaycan şiirinin lirik ve felsefi üsluba sahip önde gelen şairlerindendir. (TDTEA-V 1997: 340; ÇAŞT 2016: 147).

Ramiz Rövşen'in şairliğinin en dikkat çekici yönlerinden biri şiirlerinde halkın gündelik hayatına, duygularına ve düşünce tarzına olan yakınlığıdır ve bununla birlikte ölüm ve hayat, sevgi ve nefret, ruh ve beden gibi günlük hayatın içinden

felsefi içerikli zıtlıklar onun şiirlerinde farklı yönlerden okuyucuya sunulmuştur (Babazade, Genberov 2025: 93). Ramiz Rövşen'in şiirlerinde sıklıkla metaforik karakterler yarattığını belirten Eliyeva (2023: 130), metaforik düşüncenin şiirin başlığından itibaren kendini gösterdiğini ve bunun dizeden kıtaya, kıtadan şiirin bütününe yayılan bir devamlılığa sahip olduğunu ifade etmiştir. Akimova (2016: 16), Ramiz Rövşen'in şiirlerinde mitik dünya ile gerçek dünya arasındaki sınırın yıkıldığını ve böylece edebiyatın bilinen konularının Ramiz Rövşen tarafından yeni yollarla şiire girdiğini dile getirmiştir.

Yukarıda da ifade edildiği üzere kaleme aldığı lirik ve felsefi içerikli şiirleri Ramiz Rövşen'in üne kavuşmasında önemli rol oynamıştır. Ramiz Rövşen'in şiirlerindeki dil kullanımı ve bunun üslubuna olan etkisi hakkında Ceferov'un şu tespitleri oldukça önemlidir (2015: 19):

> "Ramiz Rövşen mənən, ruhən bütöv, dolu, hətta demək olar ki, tükənməzlik təəssüratı yaradan şairdir. Çoxlu üslub özünəməxsusluqlarından biri də məkanında olduğu dilin sözündən (leksik-semantik sistemindən), ifadəsindən, qrammatikasından daha çox səsindən (fonetikasından) istifadə etməsi, fonostilistik həssaslığıdır ki, fikrimcə, bu onun şeirlərine xüsusi estetik canlılıq, nəfəs, enerji verir. Və şeirin ideya-məzmunu, bir qayda olaraq, bədii (poetik) səsin daxili gurluğunda, sistemli harmoniyasında, mistik ritmikasında təzahür etməklə mükəmməl bir forma-model qazanmış olur ki, nəticə etibarilə, həmin forma-model (bədii səs sitemi) özlüyünde bir obraza (əsərə!) çevrilir".

Ceferov'un da belirttiği üzere Ramiz Rövşen'in üslubunun kendine has birçok yönü olmakla birlikte onun ses unsuruna verdiği önem dikkat çekicidir ve şiirin ana fikrine ve konusuna da şairin ses ile yarattığı ahenk ve ritim doğrudan etki etmektedir. Bu çalışmada ele alınacak üçlü tekrar yapıları da Ramiz Rövşen'in şiirlerindeki ahenk ve ritim meydana getiren unsurlardan biridir ve bu tekrar yapıları şiirlerin anlam dünyasıyla da bağlantılıdır.

Bir şairin ya da yazarın dil ve üslup özelliklerini belirlerken göz önünde tutulması gereken verilerin başında "metin" gelmektedir. Üslup kavramının kişisel dil kullanımıyla ilişkili olması, üslubu belirlenmek istenen metnin malzemesinin dil olması ve üsluba dair ulaşılan sonuçların genel itibarıyla dilin imkânlarıyla ilişkili olması gibi sebeplerden dolayı üslup incelemesi ve dil araştırmaları arasında önemli bir bağ söz konusudur (Karahancı 2016: 157). Bizim incelememize malzeme sunan "metin" ise Ramiz Rövşen'in "Gedək Biz Olmayan Yerə" kitabında yer alan 105 farklı şiirin metinleridir.

Bu çalışmada öncelikle tekrarlı yapılar ve "üç" sayısının mitolojik ve folklorik arka planı hakkında bilgiler verilecektir. Ardından Ramiz Rövşen'in (2006) Çıraq Neşriyyat tarafından yayımlanan "Gedək Biz Olmayan Yerə" adlı kitabındaki 105 şiirinin taranmasıyla tespit edilen üçlü tekrarlar tasnifli bir şekilde ele alınacaktır. Bu bölümlerde Ramiz Rövşen'in bahsi geçen tekrar tekniğini kullanırken istifade

ettiği yöntemler, üçlü tekrar yapılarının şiirlere ahenk ve ritim yönünden sağladığı katkılar ve bu yapıların şiirlerin anlamsal boyutuyla ilişkileri tahlil edilecektir[1].

1. Ana Hatlarıyla Tekrarlı Yapılar

Metinlerin anlam dünyasına güç katan ve söyleyişteki ezgiyi daha hissedilir kılan tekrarlı yapılar genellikle kelime boyutunda düşünülse de Türkçede tekrarlı yapıların dilin sesten cümleye kadar her düzleminde etkin bir konumda olması söz konusudur (Hirik 2018: 62). Türkçede tekrarlar konusuyla ilgili temel çalışmalardan biri Osman Nedim Tuna'ya aittir. Tuna (1949: 429) bu çalışmasında sözlerin yan yana kullanılmalarıyla ortaya çıkan tekrarların kelime yaratma zenginliği, fiilî şekiller zenginliği ve tasvir zenginliği gibi Türkçeye çok esaslı özellikler kazandırdığının altını çizmiştir. Türkçenin en eski metinlerinde tekrarların durumuyla ilgili olarak Ağca (2015: 17), bu metinlerde eş anlamlı ya da zıt anlamlı kelimeleri birbirlerine bağlayacak dil unsurlarının olmaması sebebiyle kelime ya da kelime öbeklerinin bağlantısız sıralandığını, bunun da tekrarlı yapıların ortaya çıkmasına zemin hazırladığını belirtmiştir. Tekrarlı yapının ne olduğuyla ilgili olarak Hirik (2018: 43), bu yapıların Türkçenin en eski dönemlerinden bugüne kadar farklı şekillerde kullanıldığını ve bunların işlevleri arasında derin yapıyı daha belirginleştirmek, manzum metinlerde ahenk unsuruna katkıda bulunmak ve anlatımı güçlendirmek gibi işlevler bulunduğunu ifade etmiştir.

Dil unsurlarının belirli bir kesit içinde ve sistemli bir şekilde tekrarlanmasıyla ortaya çıkan paralelizm, tekrar yapılarının oluşumunda önemli bir paya sahiptir. Her dilde karşılaşılabilecek bir teknik olan paralelizmin "İncil" ve "Kuran" gibi dinî metinlerde de yer aldığını belirten Yıldız (2025a: 225), bahsi geçen tekniğin Türk dilinin en eski yazılı metinlerinden itibaren farklı formlarda kullanıldığını ifade etmiştir. Paralelizm adı verilen tekniğin bir tür dil evrenselliği olduğuna ve birbiriyle akraba olan ya da olmayan birçok farklı dilde bunun örneklerinin bulunabileceğine değinen Musayev (2012: 255) de Türk dilindeki paralelizme basit bir örnek olarak Türkiye Türkçesinden "Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al", Azerbaycan Türkçesinden "Anasına bax, qızını al, qırağına bax, bəzini al" ve Türkmen Türkçesinden "Enesini gör de gızını al, gırasını gör de bezini al" atasözlerini göstermiştir. Konuyla ilgili olarak Gasımova Mustafayeva (2024: 145) ise paralelizm ve tekrarların dil incelemelerinde her zaman birlikte anıldığını belirtmiş, buna ek olarak tekrarlarla paralelizm arasında bazı farklar olsa da ikisini birbirinden tamamen ayırmanın mümkün olmadığını söylemiştir.

Tekrar tekniğinin bir dil bilgisel üretim yolu olarak kullanılması işlemi için "yineleme" terimini kullanan Ağca (2017: 92), dünya dillerinin tipolojik

[1] Ramiz Rövşen'in "Gedək Biz Olmayan Yerə" adlı şiir kitabındaki üçlü tekrar örneklerinin sayısı bu çalışmada yer verilenden daha fazladır. Ancak çalışmanın hacmi göz önünde tutularak tespit ettiğimiz örnekler arasından seçme yapılmış ve ilgili başlıkların altında düşüncelerimizi somutlaştıracak sayıda örnek gösterilmiştir. Her örneğin altında parantez içinde italik yazı stiliyle tarafımızdan Türkiye Türkçesine yapılan aktarmaya da yer verilmiştir.

özelliklerini karşılaştırmalı olarak görmeyi sağlayan WALS programında "morfoloji" üst başlığı altında "yineleme" yönteminin birçok dilde sıklıkla kullanılan bir morfolojik yöntem olduğunun altını çizmiştir. Ağca'nın burada temas ettiği "yineleme" kavramı bir türetim mekanizmasıdır ve tekrarlı yapılar kimi zaman kalıplaşıp sözlük malzemesi olabilmektedir (ev bark, kıpkırmızı vb.). Ancak tekrarlı yapılar kimi zaman geçici anlam ilişkileri kurarlar ya da bulundukları kesit içinde bağımsız hareket edebilirler. Üstünova (1998: 466), bu özellikleri taşıyan tüm örneklerin kaç unsurdan oluştuklarına bakılmaksızın tekrarlı yapılar konusu altında ele alınabileceğini söylemektedir.

Bu tür yapıların hangi terimle adlandırılması gerektiği ise tartışmalı hususlardan biridir. Özçelik (2006: 358), Türkçedeki tekrar yapılarının incelendiği çalışmalarda yoğun olarak "ikileme" konusu üzerinde durulduğu için "tekrar" ve "ikileme" kavramlarının iç içe girdiğini, ancak Türkçede ikilemenin yanı sıra üçleme, dörtleme ve eklemeli tekrarlar gibi başka tekrar yapılarının olduğunu söylemiştir. Tekrarların anlamsal boyutuna değindiği araştırmasında Temel (2019: 164), cümle içinde farklı görevler alabilen, anlam yükü taşıyan ve aralarına hiçbir dil ögesinin girmediği tekrarlara "tekrar grubu" adı verildiğini, heceden cümleye kadar farklı dil ögelerinin birden fazla tekrar edildiği ve özellikle manzum metinlerde ahenk yaratmak amacıyla başvurulan tekrarların ise "tekrarlı yapı" olarak ele alınması gerektiğini özellikle vurgulamıştır. Konuya "ikilemeler" ve "yinelemeler" bağlamında değinen Özünlü (2001: 127) ise ikilemelerde unsurların sıralanışının yatay, yinelemelerde ise hem yatay hem de dikey olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmada bizim "üçlü tekrarlar" ifadesiyle kastettiğimiz; Temel'in "tekrarlı yapı", Özünlü'nün ise "yinelemeler" olarak belirttiği gruptur.

Tekrar tekniğinin en üretken olduğu grupların başında gelen ikilemeler, Türkçenin tarih boyunca bütün kollarında karşımıza sıklıkla çıkan dil unsurlarıdır. Hatiboğlu (1971: 23) da ikilemelerin Türkçedeki etkisinin çok yaygın olduğunu ve hatta "sürüm sürüm sürünmek" ve "inim inim inlemek" gibi bazı üçlemelerin ortaya çıkmasında da ikilemelerin rol oynadığını belirtmiştir. Araştırmacıların üzerinde en çok durdukları özellik, ikilemelerin anlamı kuvvetlendirme yönüdür. Ancak ikilemelerin bunun dışında da birçok özelliği vardır. Konuyla ilgili olarak Çürük (2016: 410) ikilemelerin; abartma, çoğaltma, sıralama, açıklama, küçümseme, tahmin, acıma, telaş, kesinlik, belirsizlik, üzüntü, şaşırma, uyarma, tezlik vb. birçok farklı anlamsal boyutta olabileceğini ifade etmiştir. Çürük tarafından ikilemelerle ilgili olarak belirtilen "sıralama", "üzüntü", "çoğaltma", "açıklama", "kesinlik" vb. anlamsal boyutlar kullanıldıkları bağlama göre Ramiz Rövşen şiirlerindeki üçlü tekrar yapıları için de geçerlidir.

2. "Üç" Sayısının Arka Planı

Üç sayısının önem kazanmasında insanın doğayı gözlemlemesinin büyük etkisi vardır. İçinde bulunulan dünyanın su, hava ve yeryüzü üçlemesinden oluşması, maddenin katı, sıvı ve gaz olmak üzere üç hâlinin bulunması, bir günün sabah,

öğle ve akşam olmak üzere üç ana kısma ayrılması, maddelerin uzunluk, yükseklik ve genişliğe sahip olması, zamanın geçmiş, şimdi ve gelecek şekilde üçlü taksimi ve kırmızı, sarı ve mavinin üç temel renk olması gibi hususlar günlük hayatta üç sayısının yerini göstermektedir (Schimmel 1998: 70-71). Üç sayısı, antik dönemlerden günümüze kadar insan hayatında önemli bir yere sahip olmuştur. Bu durumun en çok görüldüğü örneklerden biri masallardır. Masal kahramanlarının genellikle üç arzusunun olması, olayların üç gün, üç gece, üç ay ya da üç yıl gibi sürelerde gerçekleşmesi ve kahramana kimi zaman üç içecek sunulması gibi üç sayısına dayalı unsurlar masallarda sıklıkla yer almaktadır (Schimmel 1998: 93).

Türk masalları, destanları, atasözleri ve halk inançları söz konusu olduğunda da üç sayısı öne çıkmaktadır. Bayat (1999: 263) bununla ilgili olarak Türk halk anlatılarında genel olarak üç gün üç gece yol gidildiğini, padişahın üç oğlu olduğunu ve üçüncüsünün daha akıllı ve cesur olduğunu, problemlerin üçüncü günde hallolduğunu, âşıkların çeşme başında üç güzel gördüklerini, kahramanın karşısına üç yol çıktığını ve en hayırlısının üçüncü yol olduğunu ve gökten üç elma düştüğünü örnek olarak belirtmiştir. Schimmel (1998: 94), Türk şiirinde yer alan üçlü şiir şemasının (abab, cccb, dddb vb.) hatırlatıcı bir kalıp yaratma işlevine sahip olduğunu ve kelimelerin tekrar edilmesinin anlamı vurgulamaya katkı sağladığını söylemiştir.

Bu çalışmada Ramiz Rövşen'in istifade ettiği üçlü tekrar yapılarının hepsi Schimmel'in ifade ettiği gibi kafiye ya da vezin kullanımına bağlı üçlemeler olmasa da üçlü yapıların hatırlatıcı kalıp yaratma ve anlamı vurgulama işlevleri Ramiz Rövşen'in şiirleri için de geçerlidir.

3. Ramiz Rövşen'in Şiirlerinde Üçlü Tekrarlar

Üç sayısının yukarıda bahsedilen mitolojik ve folklorik arka planı Ramiz Rövşen'in sıklıkla başvurduğu üçlü tekrar yapılarının yarattığı etkiyi daha geniş bir zemine yaymaktadır. Azerbaycan edebiyatında lirik şiirin kuvvetli temsilcilerinden Ramiz Rövşen'in şiirlerindeki üçlü tekrar yapılarını "ek tekrarları", "kelime tekrarları" ve "söz dizimsel tekrarlar" şeklinde tasnif etmek mümkündür[2].

3.1. Ek Tekrarları

Ramiz Rövşen şiirlerinde karşılaştığımız üçlü tekrar yapılarından birincisi aynı ekin belirli bir kesit içinde üç kere tekrarlandığı örneklerdir. Örneğin "Kim Bilir"

[2] Ramiz Rövşen'in şiirlerinde başta ikilemeler olmak üzere başka tekrar yapıları da mevcuttur. İncelediğimiz 105 şiir metninden tespit edilen onlarca üçlü tekrar yapısı örneği bunları başlı başına ele almayı gerektirecek sayıda olduğu için bu çalışmada sadece Ramiz Rövşen'in şiirlerinde yer alan üçlü tekrar yapıları incelenmiş ve bunların Ramiz Rövşen'in şiir diline ve üslubuna yaptığı katkılar değerlendirilmiştir. Ramiz Rövşen'in şiirlerinde yer alan ikilemeler ve diğer tekrar yapıları çalışmanın kapsamına dâhil edilmemiştir.

başlıklı şiirinde yer alan şu kesitte zarf-fiil eki olan *-XncA*[3] ekinin üç kere tekrarlanması söz konusudur:

"Qanadları yorul**unca**,
qırıl**ınca** uçacaq
Öl**üncə**
uçacaq quşlar" (2006: 22).
(Kanatları yorulunca,
kırılınca uçacak
Ölünce
uçacak kuşlar)

Burada görüldüğü üzere bahsedilen zarf-fiil eki sırasıyla *yorul-*, *qırıl-* ve *öl-* fiillerinin üzerine gelmiştir. Bu ekin yer aldığı üç kelime de *uçacaq* yükleminin zarfı konumundadır. Bu örnekte üçlü tekrar yapısını oluşturan unsurlardan ilk ikisi arka arkaya, üçüncüsü ise aralıklı tekrar konumundadır. *-XncA* eki, üzerine eklendiği fiile geleceğe atıf yapan bir anlam kazandırdığı için buradaki üçlü tekrar yapısının taşıdığı anlam yükü de geleceğe yönelik bir "ihtimal" olarak ifade edilebilir. Hem şiirin "Kim Bilir" şeklinde "ihtimal" anlamı taşıyan bir başlığa sahip olması hem de zarf-fiil ekli üçlü tekrar yapılarının gelecek zaman ekiyle çekimlenmiş *uçacaq* yüklemine bağlı olmaları henüz yaşanmamış ihtimalleri çağrıştırmaktadır. Bu yönüyle de üç kere tekrar eden *-XncA* ekinin metne "ihtimal" anlamı kazandırması mümkündür.

"İlan Balası" başlıklı şiirde *+sXz*[4] isimden isim yapma ekinin üçlü tekrar yapısı oluşturduğu bir kesit vardır:

"Küləyin nəfəsi dolur canına
… Özündən xəbər**siz**,
səs**siz**-səmir**siz**
Zəhərə çevrilir canında hər şəy." (2006: 25).
(Rüzgârın nefesi dolar canına
... Kendinden habersiz,
sessiz sedasız
Zehre döner canında her şey.)

Bu kısımda *+sXz* ekinin yer aldığı üç kelime de cümlenin yüklemini niteleyen zarf görevindedir. Bu örnekteki üçlü tekrar yapısını oluşturan unsurların tamamı arka arkaya sıralanmıştır ve bu yönüyle yukarıdaki örnekten de yapı yönünden farklıdır. Burada yer alan üçlü tekrar yapısı *+sXz* ekinin görevine bağlı olarak anlamsal yönden "yokluk" fikrini kuvvetlendirmektedir. Şiirin bir yılan yavrusunun hem hüzünlü hem de ibretlik yaşamöyküsünden bahsettiği göz önünde tutulursa *+sXz* ekinin tekrarıyla sağlanan "yokluk" anlamının şiirin geneline hâkim olan olumsuzluk hissine katkıda bulunduğu söylenebilir.

[3] -XncA: -ınca, -incə, -unca, -üncə
[4] +sXz: +sız, +siz, +suz, +süz

Ramiz Rövşen'in "Həsrət" adlı şiirinde yer alan birleşik zamanlı fiil çekiminin üçlü tekrarı da yapı bakımından dikkate değer bir örnektir:

"Gecələr o torpaq parçası üstə
Bir ağaç ək**əydim**,
bir ev tik**əydim**,
Gəlin gətir**ədim** öz kəndimizdən…" (2006: 30).
(Geceleri o toprak parçasının üstüne
Bir ağaç dikseydim,
bir ev yapsaydım,
Gelin getirseydim kendi köyümüzden…)

Bu kesitte istek kipinin hikâyesi olarak adlandırabileceğimiz bir çekim vardır ve üç örnek de teklik 1. şahısla çekimlenmiştir. Yukarıdaki örneklerde üçlü yapıyı oluşturan unsurların tamamı aynı ögeye bağlı olarak cümlede bulunmaktaydılar. Bu örnekte ise üçlü tekrar yapısını oluşturan unsurların her biri ayrı ayrı yüklem pozisyonundadır. Anlam yönünden bakıldığında ise buradaki üçlü tekrar yapısının gerçekleşmemiş arzular için bir "sıralama" meydana getirdiği görülmektedir. Başlığından da anlaşıldığı üzere "hasret" temasının ele alındığı bu şiirde şair; peşinden gelen ve daima onu arayan bir toprak parçasından bahsetmektedir. Şairin toprak parçasıyla kastettiği ise doğduğu memleketidir. Gurbetteki şairin memleketine duyduğu hasretin yansımasıyla karşılaştığımız bu şiirde artık şairin sılaya dönmesinin imkânsızlığı da söz konusudur. Şairin üçlü tekrar şeklinde sıraladıkları da işte bu gerçekleşmemiş ve gerçekleşmeyecek arzulardır.

3.2. Kelime Tekrarları

Ramiz Rövşen şiirlerindeki üçlü tekrar türleri içinde en çok örneği bulunan grup kelime tekrarlarıdır. Kelime tekrarlarının oluşmasında iki teknik söz konusudur. Bunlardan birincisi aynı kelimenin üç kere tekrar edilmesi, ikincisi aynı sözlüksel alana ait üç kelimenin tekrar edilmesidir. İkinci tekniğin görüldüğü bazı örneklerde eş anlamlılık da söz konusudur.

Ramiz Rövşen şiirlerindeki üçlü kelime tekrarlarını ele almadan önce üzerinde durulması gereken bazı terimler vardır. Bunlardan biri "sözlüksel bağdaşıklık"tır. Subaşı Uzun (1985: 64), metinlerdeki sözlüksel bağdaşıklığın temelinde tekrar unsurlarının yattığını, bu tekrarın bir sözlükbirimin olduğu gibi yinelenmesinin yanı sıra eş anlamlılık ve aynı sözlüksel alana ait kelimelerin bir arada kullanılması gibi yollarla da elde edildiğini ifade etmiştir. Bu noktada karşımıza çıkan bir diğer terim ise "eşdizimsel örüntüleme" olarak adlandırılmaktadır. Gürgün (2018: 1850), ortak bir göndergeye sahip ve aralarında ilişki bulunan kelimelerin tekrarlı bir şekilde kullanılmasının metnin sözlüksel bağdaşıklığının önemli bir bileşeni olduğunu belirtmekte ve bunun eşdizimsel örüntülemeyi oluşturduğunu söylemektedir. Çalışmanın bu kısmında değinilecek olan aynı sözlüksel alandan kelimelerin tekrar edilmesiyle oluşmuş üçlü tekrar yapıları eşdizimsel örüntüleme bakımından da dikkat çekicidir.

Bu konuyla ilgili olarak "kavramsal alan" ve "sözlüksel alan" terimlerine de göz atmak gerekirse Aksan (1971: 254) kavramsal alanı; birbiriyle ilişki içinde olan

ve birbirlerine yakın kavramların, eş anlamlıların bir arada düşünüldükleri alan olarak tanımlamaktadır. Vardar ise kavramsal alan ve sözlüksel alanı birbirinden ayırmaktadır. Kavramsal alanın dilsel çözümlemelerden bağımsız ve iç ayrımları belirlenmemiş bir göndergesel boyut olduğunu ifade eden Vardar (2001: 203), kavramsal alanın dil düzlemindeki karşılığının sözlüksel alan olduğunu söylemektedir. Sözlüksel alanın belirli bir dilin belirli bir dönemindeki sözlüksel göstergelerden ve bunların kendi içindeki ilişkilerinden oluştuğunu ifade eden Vardar (2001: 203), örnek olarak "akrabalık" kavramsal alanının Türkçedeki sözlüksel alanının "anne, baba, kardeş, teyze, hala, amca dayı vb." kelimeleri içerdiğini dile getirmektedir. Biz de Vardar'ın yaptığı bu ayrıma bağlı kalarak ilgili örnekler için sözlüksel alan terimini kullanacağız.

Ramiz Rövşen'in "İlan Balası" şiirinde yer alan şu kısım üçlü kelime tekrarına örnektir:

"**Öyrən**,
yavaş-yavaş özünə **öyrən**,
Dünyanın hər cürə üzünə
Öyrən." (2006: 26).
(Alış,
yavaş yavaş kendine alış,
Dünyanın her türlü yüzüne
Alış.)

Bu örnekte de görüldüğü üzere aynı kesitte üç cümle yer almaktadır. Bu üç cümlenin yüklemi de teklik 2. şahsın emir kipiyle çekimlenmiş *öyrən* kelimesidir. Kesitin en başında yer alan *öyrən* kelimesi kendinden sonra gelen iki cümlenin de sonunda tekrar edilmiştir. Bu tür tekrarlar "zıt koşut yineleme" olarak da bilinmektedir (Özünlü 2001: 119). Tekrarın yapısı bakımından *öyrən* kelimelerinin üçü de birbirleriyle aralıklıdır. Bu üçlü tekrar yapısının bulunduğu kesite sağladığı anlam katkısının "ısrar" olduğu söylenebilir. Şiirin geneli göz önünde tutulduğunda da "ısrar" anlamı belirginleşmektedir. Bu şiirde Ramiz Rövşen, zehirli olduğundan habersiz büyüyen bir yılan yavrusunu betimlemektedir. Şairin bir sembol olarak şiirine dâhil ettiği ve büyüdükçe zehirli olduğunun farkına varan bu yılan yavrusu nereye gitse kovulacaktır. Kabuğunu değiştirse dahi insanların ona karşı bu bakışı değişmeyecektir. Bu sebeple hayatta kalması ve kendi kendisiyle barışık olması "dünyanın her türlü yüzüne alışması / dünyanın her türlü yüzünü öğrenmesi" sayesinde mümkün olacaktır. Bu örnekte yer alan *öyrən-* fiili, Azerbaycan Türkçesinde hem "alışmak" hem de "öğrenmek" anlamlarına sahiptir. Şair, *öyrən* kelimesini üç kere tekrar ederek yılan yavrusuna ısrar etmektedir.

"Bətnində Körpəmi Gəzdirən Qadın" şiirinde yer alan şu kesitte ise dize başı kafiye tekniğinin bir örneği mevcuttur:

"**Bəlkə**, başqa adam olardım onda,
bu dərdi özümdə qova bilərdim.
Bəlkə, sevinərdim, gülərdim onda,
Bəlkə, lap səni də sevə bilərdim." (2006: 39).

(Belki, başka adam olurdum o zaman,
bu derdi kendim de kovabilirdim.
Belki, sevinirdim, gülerdim o zaman,
Belki, seni de sevebilirdim.)

Bu kısımda yer alan dört dizenin üçünde dizenin ilk kelimesi *bəlkə* olarak verilmiştir. Bu kelime, yer aldığı cümlelere kattığı ihtimal anlamından dolayı zarf görevindedir. Ehmedov (2022: 8), Ramiz Rövşen'in "bəlkə" ve "ola bilər" gibi sonuç çıkarmayı okuyucunun kendi seçimine bırakan ifadeleri sıklıkla tercih ettiğini ve bu tercihin onu diğer şairlerden ayırdığını ifade etmiştir. Yukarıdaki örnekte dizelerin başında yer alan *bəlkə* kelimesi bu bakımdan dikkate değerdir. Kelimelerin sıralanışı bakımından ise tekrarlanan üç kelime de aralıklıdır ve tekrar eden kelime dize başındadır. Özünlü (2001: 118), dize başlarında rastlanılan bu kullanımları "önyineleme" olarak adlandırmaktadır. Türk şiirinde dize başı tekrarlarının en eski örneklerinden biri Eski Uygur Türkçesi dönemine ait Mani muhitinde yazılmış bir ilahide karşımıza çıkmaktadır. "Tang tengri kelti / Tang Tengri özi kelti" şeklinde başlayan bu ilahiden hareketle Arat (1987: 476-477), bu tür tekrarların esasını şiir ve musiki ilişkisinin oluşturduğunu belirtmiştir. Şiir metinlerinin ezgili bir şekilde okunup okunmamalarından bağımsız olarak dize başı tekrarlarının şiirde kendi yarattıkları bir ahengin varlığından söz etmek mümkündür. Yukarıdaki örnekte tekrar eden kelimenin ihtimal anlamı ve cümlelerin *-ArdIm*[5] şeklinde çekimlenmiş yüklemine bağlı olarak bu üçlü yapının şiirin bu bölümüne sağladığı anlam yönü "üzüntü, pişmanlık" olarak ifade edilebilir.

"Bulud" başlıklı şiirde farklı yapıda bir üçlü tekrarla karşılaşmaktayız:

"al bu daş-divarın əlindən **məni**
qurtar **məni**, apar **məni** özünlə" (2006: 10).
(al bu taşın duvarın elinden beni
kurtar beni, götür beni kendinle)

Ramiz Rövşen, şiirinin bu kesitinde üçlü tekrar yapısını birer kelime arayla vermiştir. Bunun ise şiirin ritmik yapısını olumlu yönde etkilediğini söylemek mümkündür. Tekrar eden *məni* kelimesinin sırasıyla *al-*, *qurtar-* ve *apar-* fiilleriyle bağlantıda olması bu üçlü tekrar yapısına bir "sıralama" anlamı kazandırmıştır. Şairin başının üzerinden geçen bir bulutla dertleşmesi şeklinde kurgulanmış olan bu şiirde şair kendini bulutların doğurduğu bir çocuk olarak ifade etmiştir. Hatta yağan yağmurun sebebini de bulutların şairin derdinden gözlerinin sulanması olarak izah etmiştir. Bulut ve şair arasında kurulan bu ilişkiye bağlı olarak şair buluttan kendisini "almasını", "kurtarmasını" ve "götürmesini" istemektedir. Bundan dolayı "məni" kelimesinin belirtilen fiillerle üç kere tekrar edilmesi "yalvarma" anlamını da ortaya çıkarmıştır.

"Qocalıq" başlıklı şiirinde Türkçenin "ne… ne…" yapısındaki ifade vasıtasından faydalanan Ramiz Rövşen, genel olarak iki "ne" ile kurulan bu yapıyı da standardın dışına çıkararak üç "ne" ile şiirine taşımıştır:

[5] -ArdIm: -ardım, -ərdim

"Mən axı **nə Çöləm**
nə Yol
nə Küçə" (2006: 13).
(Ben de ne Dışarıyım
ne Yol
ne Sokak)

Bu örnek hem aynı kelimelerin hem de aynı sözlüksel alana ait kelimelerin bir arada tekrar edildiği örnek olması dolayısıyla ilgili çekicidir. Ramiz Rövşen hem *nə* kelimesini üç defa tekrarlamış hem de bu yapının sağladığı imkânla *çöl*, *yol* ve *küçə* kelimelerinden bir üçlü tekrar sağlamıştır. Bu örnekte iki kol şeklinde kurgulanmış olan üçlü tekrar yapısında ortak göndergeye sahip *çöl*, *yol* ve *küçə* kelimelerinin eşdizimsel örüntüleme meydana getirdiği söylenebilir. Tekrarlanan kelimelerin metne sağladığı anlamsal boyut ise "çoğaltma" olarak belirtilebilir. "Yaşlılık" temasını merkezine alan bu şiirde şairin gençlik ve yaşlılık arasındaki ebedî çekişmeyi dile getirmesi söz konusudur. Yaşlılık izleri belirmeye başlayan insanların bazen isteseler de eskisi gibi olamadığına ve düşüncelerle hareketlerin çatıştığına değinen şair "ne… ne… ne…" aracılığıyla kurduğu üçlü tekrar yapısıyla bu fikirlerini aynı sözlüksel alandan kelimelerle çoğaltmıştır.

Buradaki tekrarın bir benzerini "Bu Güzgüyə Bir Vaxt Qoşa Baxardıq" şiirinde görmek mümkündür. Ancak bu şiirdeki teknik biraz daha farklıdır:

"Bəlkə səndən bu güzgünün canında
Dodaq qalıb, kirpik qalıb, qaş qalıb." (2006: 41).
(Belki de senden bu aynanın canında
Dudak kalmış, kirpik kalmış, kaş kalmış.)

Bu dizelerde *qalıb* kelimesinin birer kelime arayla ritmik tekrarı söz konusudur. Bu kelimelerin üçü de yüklem görevindedir. Üç kere tekrarlanan ve üçünde de yüklem görevinde olan *qalıb* kelimesinin üç tane öznesi vardır. Bu üç özne de birer kelime arayla tekrarlanarak ikili bir örgünün diğer ayağını oluşturmakta ve ritmik yapıyı devam ettirmektedir. Bu üçlü ritmik örgünün tek dizede sağa doğru uzayarak gerçekleşmiş olması da ayrıca dikkate değer bir durumdur. Özne görevindeki kelimelerin tekrarı aynı kelimelerin tekrarı şeklinde olmasa da *dodaq*, *kirpik* ve *qaş* kelimeleri "organ" kavram alanının Türkçedeki sözlüksel alanına ait unsurlarıdır. Yukarıdaki örnekte olduğu gibi burada da bir eşdizimsel örüntüleme örneği mevcuttur. Bu örnekte yer alan tekrarlı yapının metne kazandırdığı anlam boyutu da bir tür "çoğaltma" olarak kabul edilebilir.

Bu tür üçlemelere Dede Korkut boylarında da rastlanılmaktadır. Üstünova (1997: 21-22) Dede Korkut'ta yer alan "savaşayım, çekişeyim, dürişeyim", "sevineyim, kıvanayım, güveneyim", "bassa, yense, öldürse" ve "kavunum, viregüm, düvlegüm" gibi örneklerin yakın anlamlı ya da aynı kavram alanına ait birimlerden oluştuğunu ve bu tür örneklerde geçici kalıplaşma söz konusu olduğunu ifade etmiştir.

Bu durumun arka arkaya üç dizeye yayılmış bir örneği de "Doğulma" başlıklı şiirde yer almaktadır:

"Uzaq, özgə bir dünyadan
Həlimə gülümsədi
Çəməndəki Həmidə,
bayırdakı Həmidə,
otaqdakı Həmidə." (2006: 127).
(Uzak, başka bir dünyadan
Halime gülümsedi
Bahçedeki Hamit'e
dışarıdaki Hamit'e
odadaki Hamit'e.)

Bu kısımda görüldüğü üzere son üç dizedeki tekrarlar bir öbek meydana getirmiştir. Üç dizenin sonunda da özel isim olan *Həmid* tekrar etmektedir. Dize sonlarındaki bu tür tekrarları "ardyineleme" olarak ele alan Özünlü (2001: 118-119), bu tekniğin kullanılmasındaki amacın pekiştirme ve vurgulama olduğunu ifade etmiştir. Bu kısımda *Həmid*'in üç farklı mekândaki hâline gönderme yapılmaktadır. Bu gönderme ise *çəmən*, *bayır* ve *otaq* şeklindeki üç mekân üzerinden sağlanmıştır. Buradaki örnekte de tekrar unsurları birer kelime aralıklarla bulunmaktadır. Yukarıdaki örnekte tek dize içinde sağlanan örgü yapısı bu örnekte üç dize üzerinde uygulanarak sarkaç tipi bir örgü oluşturulmuştur. Üçlü tekrar yapısındaki bu örgü, Hamit'in farklı mekânlardaki hâlini hatırlatarak metne "karşılaştırma" anlamı kazandırmıştır. Ayrıca *çəmən*, *bayır* ve *otaq* kelimeleriyle burada da bir eşdizimsel örüntüleme oluşturulmuştur.

"Qapı" üst başlıklı metindeki "Ölüm" alt başlığını taşıyan şiirde yer alan şu örnek ise eş anlamlı üç farklı kelimenin tekrarından oluşmaktadır:

"Hər oğul öz anasının əlini
tumarlayar, sığallayar, oxşayar." (2006: 112).
(Her oğul kendi anasının elini
Sıvazlar, sever, okşar.)

Bu kısımda yer alan *tumarla-*, *sığalla-* ve *oxşa-* fiilleri teklik 3. şahısla geniş zamanda çekimlenmişlerdir. Üçü de yüklem görevindedir. Arka arkaya tekrarlanan bu üç fiil de "bir şeyin üzerinde eli hafifçe gezdirmek" anlamına sahiptir. Bunlar farklı kelimeler olsalar da eş anlamlı kelimeler olmaları bakımından üçlü tekrar örneği olarak değerlendirilmeleri mümkündür. Bu kısımda aynı hareketi karşılayan üç farklı fiilin arka arkaya yer alması metne "açıklama" yönünden bir anlam kazandırmıştır. "Ölüm" kavramına değinilen bu şiirde ölümün özellikle anneler ve evlatları birbirinden ayıran tarafı üzerinde durulmuştur. Şiirin diğer kısımlarındaki dizelere göre ölüm genç insanları diriyken annelerinin elinden alsa da anneler ölen evlatlarının elini sıkı sıkıya tuttuğu için ölüm artık bu evlatları annelerinden alamaz. Evlatlar ise ölseler dahi annelerini ellerinden tanırlar ve annelerinin ellerini okşarlar. Bu bakımdan bahsi geçen tekrarların şiirin lirik tarafını kuvvetlendirdiğini söylemek mümkündür. Yukarıdaki kesitte aynı sözlüksel alana ait fiillerin bir arada kullanılması da bir eşdizimsel örüntüleme örneğidir.

3.3. Söz Dizimsel Tekrarlar

Ramiz Rövşen şiirlerinde tespit edilen üçlü tekrarların bazıları ise bir kelime grubu ya da cümle kurgusunun tekrarı şeklinde karşımıza çıkmaktadır. "Bir Az Uzun Çəkdi Ömrüm Deyəsən" başlıklı şiirinde yer alan şu kesite bakmak gerekirse:

"Mənim şair ol**mağa gücüm çatmır**,
Öldür məni, öl**məyə gücüm çatmır**,
gücüm çatmır bu dünyadan get**məyə**…" (2006: 16).
(Benim şair olmaya gücüm yetmiyor,
Öldür beni, ölmeye gücüm yetmiyor,
Gücüm yetmiyor bu dünyadan gitmeye…)

Bu kısımda şair tarafından *gücü çat-* birleşik fiilinin üçlü tekrar şeklinde kullanılması söz konusudur. Bu tekrar unsurlarının bir diğer ortak noktası ise *-məyə / -mağa* yapısıyla birlikte kullanılmalarıdır. Tekrarın ilk iki unsurunda bu yapı kurallı bir dizimle ve dize sonunda karşımızdayken üçüncü unsurda şair yapıyı kırmış ve *gücüm çatmır* ifadesini dize başına çekmiştir. Böylece ikinci *gücüm çatmır* ifadesiyle üçüncü *gücüm çatmır* ifadesini arka arkaya denk getirmiş ve alıntı yapılan kesitteki vurguyu kuvvetlendirmiştir. Bu örnekte olduğu gibi dize sonundaki yapının hemen ardından gelen dizenin başında tekrar edilmesi tekniği Özünlü (2001: 120) tarafından "kıvrımlı yineleme" terimiyle ifade edilmiştir. Buradaki örnekte üç defa tekrarlanan yapının ilgili metinde bir "kabullenme" anlamı ortaya çıkardığı görülmektedir. Şiirin son üç dizesi olan yukarıdaki alıntıdan önceki dizelerde şair gücünün yettiği bazı şeyleri saysa da bu dünyadan ayrılmaya gücünün yetmediğini ifade etmektedir. Bunu ise şiir boyunca birkaç kez daha tekrar etmektedir. Şiirin sonunda ise gücünün yetmediği üç şeyi tekrar yapısının içinde son kez dile getirmektedir. Böylece okuyucu hem bir itirafla hem de bir kabullenmeyle karşı karşıya kalmaktadır.

Birleşik fiil çeşitlerinden biri de yeterlik fiili yapısıdır. "Qədrimi Bilmədi Bu Adam Mənim" adlı şiirde yer alan şu dizeler bu hususun bir örneğidir:

"Bu adam üzümə bax**a bilməsin**.
Məni aynaların qırıqlarından
Toplay**a bilməsin**, yığ**a bilməsin**" (2006: 20).
(Bu adam yüzüme bakamasın.
Beni aynadaki camın kırıklarından
Toplayamasın, birleştiremesin)

Bu dizelerde görüldüğü gibi yeterlik fiilinin olumsuz çekiminde kullanılan *-a bilmə-* yapısı üç defa tekrar edilmiş ve üç örnekte de cümlenin yüklemi görevinde olup emir kipinin teklik 3. şahıs çekimi gerçekleşmiştir. Bu ifadelerin üç kere tekrarlanmasıyla "kırgınlık" ve "kızgınlık" olarak ifade edilebilecek anlamsal doku meydana gelmiştir. Şiirin tamamı göz önünde tutulduğunda da şairin *bu adam* diye bahsettiği kişinin "kendi" olduğu anlaşılmaktadır. Şair hâlihazırdaki ruh ve beden birleşiminden duyduğu memnuniyetsizliği Allah'a bildirmektedir. Yeterlik fiilinin olumsuz çekimiyle kurulan üçlü tekrar yapısında da "bu adam"a, yani "kendi"ne kırgınlığı ve kızgınlığı açık bir şekilde hissedilmektedir.

Üçlü söz dizimsel tekrarın ilginç bir örneği ise "Addım" şiirinde yer almaktadır:

"**Lap** ananın bətni**ndən də o yana**,
Lap ata**ndan**, baba**ndan da o yana**,
Lap eli**ndən**, oba**ndan da o yana**" (2006: 19).
(Hatta ananın karnından da öbür tarafa
Hatta babandan, dedenden de öbür tarafa
Hatta yurdundan, memleketinden de öbür tarafa)

Burada görüldüğü üzere *Lap …. +ndAn dA*[6] *o yana* yapısı üç dizede de karşımıza çıkmaktadır. Bu kesit, hem dize başı hem de dize sonu kafiyeyi aynı anda görmek bakımından altı çizilmesi gereken bir örnektir. Ayrıca bu yapının divan şiiri örneklerinde sıklıkla görülebilen "leff ü neşr" adı verilen sanatı hatırlattığını da belirtmek gerekir. Birinci dizedeki kelimelerin benzerlerini ikinci dizede simetrik ya da asimetrik bir şekilde bulundurma sanatı olan "leff ü neşr" (Genç 2008: 120-121), yukarıdaki örnekte divan şiirinde yaygın olan iki dizelik beyit yapısından farklı olarak üç dizeye yayılmıştır. Bu kesit paralelizm tekniği bakımından ele alındığında ise yukarıdaki dizelerin "tam paralelizm" hususiyetinde olduğu görülmektedir[7]. Aynı sınıftan kelimelerin aynı sırayla ve aynı göreve sahip eklerle farklı dizelerde tekrar edilmesine üslup incelemelerinde "tam paralelizm" adı verilmektedir (Yıldız 2025b: 90). Burada örnek olarak verilen üçlü tekrar yapısının özellikle *lap* kelimesine bağlı olarak anlam yönünden "kesinlik" ifade ettiği söylenebilir.

4. Sonuç

Çalışmanın başlangıcında da ifade edildiği üzere şiir türünde okurların ya da araştırmacıların en çok karşılaşabilecekleri dil unsurlarından biri tekrarlardır. Ancak tekrar unsurlarından yararlanıyor olması hiçbir şairi doğrudan niteleyen bir özellik olamaz. Ancak şair ya da yazar tarafından tekrar tekniklerinin şiirin ses ve anlam katmanlarına yeni bir boyut kazandıracak şekilde kullanılması söz konusuysa bu noktada tekrarların bir dil ve üslup belirleyicisi olarak ele alınmaları gerekebilir.

Ramiz Rövşen de diğer şairler gibi tekrar yapılarını şiirlerine farklı yollarla taşımış bir şairdir. Bunların içinden üçlü tekrar yapıları Ramiz Rövşen'in şiirlerinin içeriğine, ahengine, ritmine ve anlamına doğrudan etki edecek seviyededir. İnceleme kısmında farklı şiirlerden örneklerle Ramiz Rövşen'in üçlü tekrar yapılarını şiir metinlerine nasıl yerleştirdiği gösterilmiştir. Bu örneklerden hareketle sonuç olarak şunları söylemek mümkündür:

1. Ramiz Rövşen'in şiirlerindeki üçlü tekrar yapılarını "ek tekrarları", "kelime tekrarları" ve "söz dizimsel tekrarlar" olmak üzere üç gruba ayırmak mümkündür.

[6] +ndAn dA: +ndan da, +ndən də

[7] Ramiz Rövşen, paralelizmin imkânlarından sadece şiirlerinde değil nesir türündeki eserlerinde de faydalanmıştır. Bu hususla ilgili geniş bilgi için bk. (Gasımova Mustafayeva 2024).

2. Üçlü tekrarların şiirlere kazandırdıkları anlamsal boyut, genellikle şiirlerin izleklerine ve genel akışlarına katkı sağlayacak nitelikte olmuştur.
3. Kelime tekrarları kendi içinde aynı kelimenin ya da aynı sözlüksel alandaki kelimelerin tekrarı olmak üzere iki farklı şekilde görülebilir.
4. Aynı sözlüksel alandan kelimelerin kullanılmasıyla kurulan üçlü tekrar yapıları sözlüksel bağdaşıklık ve eşdizimsel örüntüleme açısından da önemli örneklerdir.
5. Üçlü tekrarların birer kelime arayla kullanıldıkları örnekler şiirin ritmine önemli bir katkı sağlamaktadır.
6. Kimi örneklerde aynı kelimenin üç kere tekrarı ve aynı sözlüksel alana ait üç farklı kelimenin tekrarı ortak bir kesitin içinde yer almıştır. Bu da tekrar unsurunun ses ve ritim yönünden sağladığı katkıyı daha belirgin bir hâle getirmektedir.
7. Üçlü tekrarlar kimi örneklerde aynı dizenin içinde sağa doğru uzayan bir örgü şeklinde olabilmektedir. Kimi örneklerde ise alt alta üç dizeye yayılmış bir sarkaç gibi şiire yerleştirilmişlerdir. Bu da şiirin hem yazılı metninde hem de sesli icrasında dikkate değer bir ahengin ortaya çıkmasını sağlamaktadır.
8. Üçlü tekrarlar zaman zaman bir eki ya da kelimeyi aşan karmaşık bir içerikle de kullanılmışlardır. Söz dizimsel tekrarlar olarak ifade ettiğimiz bu tekrar yapılarından bazıları iki kelimeden oluşan birleşik fiil yapılarıdır. Bazı örnekler ise bir cümleye yayılan daha karmaşık bir yapıdadır ve böyle örneklerde birden fazla kafiye türünün aynı anda ortaya çıkması da mümkün olmaktadır. Bu türden yapılar dil bilgisel formüllerle gösterilebilir ve ulaşılan formül tekrar yapısının üç unsurunda da geçerliliğini muhafaza etmektedir. Aynı söz dizimsel yapının tekrarlanmasıyla "paralelizm" de ortaya çıkmıştır. Bu gruba giren bazı tekrarlar divan şiirinde sıklıkla kullanılan "leff ü neşr" sanatını da hatırlatmaktadır.
9. İncelenen üçlü tekrar yapıları bulundukları şiirlere "kuvvetlendirme, güçlendirme, pekiştirme" anlamı kazandırmalarının yanı sıra bu yapılar aracılığıyla metinlerde "ihtimal, yokluk, sıralama, ısrar, üzüntü, pişmanlık, yalvarma, çoğaltma, açıklama, karşılaştırma, kabullenme, kızgınlık ve kesinlik" gibi çeşitli anlamsal boyutların ortaya çıkması da mümkün olmuştur. Bundan dolayı üçlü tekrar yapıları, şairin yansıtmak istediği düşünceyi anlamsal yönden zenginleştiren dil unsurları olarak kabul edilebilir.

Görüldüğü üzere Ramiz Rövşen'in şiirlerinde üçlü tekrar yapıları önemli bir role sahiptir ve Ramiz Rövşen bu tekniği çeşitli şekillerde kullanmıştır. Ramiz Rövşen'in tekrar hususunda özellikle üç sayısını tercih etmesinin ise yukarıda da bahsedildiği üzere üç sayısının mitolojik ve folklorik arka planıyla ilgisi olmalıdır. Üç sayısının kolektif şuurdaki bu önemli konumu Ramiz Rövşen'in şiirlerine de yansımıştır.

Bu tespitlerimiz doğrultusunda Ramiz Rövşen'in şiirlerindeki üçlü tekrar yapılarının şairin bilinçli olarak kullandığı bir dil aracı olduğunu ifade edebiliriz.

Bu araç sayesinde şair hem şiirlerinin içeriğine, sesine ve anlam dünyasına çok boyutluluk kazandırmış hem de şiirlerine "üç" sayısının sahip olduğu zengin mitolojik ve folklorik birikimi taşımıştır. Bütün bu bilgilerden hareketle üçlü tekrar yapılarının Ramiz Rövşen'in şiir dili ve üslubu için ayırt edici bir nitelik taşıdığını söylemek mümkündür.

Kaynakça

AĞCA, Ferruh (2015). "Eski Uygurcada İştikaklı Kelimeler Üzerine." *Alkış Bitigi – Kemal Eraslan Armağanı* (Edt. Bülent Gül). Ankara: TKAE Yayınları, 17-30.

AĞCA, Mustafa (2017). "Türkçede Bir Söz Türetim Yöntemi ve Gramatikal İşaretleyici Olarak Yineleme". *Türkbilig*, 34: 89-104.

AKİMOVA, Elnare (2016). "Ramiz Rövşen Şeri – İki Esrin Qovşağında". *Edebiyyat Gezeti*, 8 Oktyabr (8 Ekim): 16-17.

AKSAN, Doğan (1971). "Kelimebilimi ve Anlambilimi Ölçülerinden Yararlanarak Bir Yazı Dilinin Eksikliğini Saptama Yolları – I: Kavram Alanı-Kelime Ailesi İlişkileri ve Türk Yazı Dilinin Eskiliği Üzerine". *TDAY-Belleten*, 19: 253-262.

ARAT, Reşit Rahmeti (1987). "En Eski Türk İlahisi". *Makaleler – Cilt I*. Ankara: TKAE Yayınları, 476-477.

BABAZADE, Zamin; GENBEROV, Murad (2025). "Ramiz Rövşen'in "Bu Dünyanın Her Sifeti" Adlı Şeir Kitabında Yer Alan Bezi Şeirlerinde Felsefi Meselelerin Şerhi". *Global Spectrum of Research and Humanities*, 2/3: 92-101.

BAYAT, Ali Haydar (1999). "Türk Kültüründe Üç ve Üçleme". *Türk Kültürü*, 433: 257-266.

CEFEROV, Nizami (2015). "Ramiz Rövşen veya Bir Üslubun Suqqestiyası". *525. Gezet*, 3 Oktyabr (3 Ekim): 19.

(ÇAŞT) Çağdaş Azerbaycan Şiir Antolojisi (2016). (Haz. Kemale Elekberova). Ankara: Bengü Yayınları.

ÇÜRÜK, Yasemin (2016). "İkilemelerin Dilbilgisel Anlamları". *JASSS*, 48: 397-411.

EHMEDOV, Aydın (2022). "Poeziyamızda Ramiz Rövşen Zirvesi". *Azerbaycan Müellimi*, 5 Avqust (5 Ağustos): 8.

ELİYEVA, Gültekin (2023). "Ramiz Rövşen'in Serbest Şiirlerinde Poetik Ovqat ve Novatorluq". *Azerbaycan Edebiyyatşünaslığı*, 1: 128-133.

GASIMOVA MUSTAFAYEVA, Ayşen (2024). "Gedim Türk Menbelerinde Paralelizm ve Ramiz Rövşen'in Nesr Dilinde Onların Poetik Menzeresi". *Terminologiya Meseleleri*, 1: 144-150.

GENÇ, İlhan (2008). *Edebiyat Bilimi (Kuramlar-Akımlar-Yöntemler)*. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.

GÜRGÜN, Hasan (2016). "Metindilbilimsel Yöntem ile Çözümlenen Sait Faik'in Dülger Balığının Ölümü'nde İnsanın Doğaya Tahakkümü ve Ötekileştirilmesi". *TEKE*, 5/4: 1841-1882.

HATİBOĞLU, Vecihe (1971) *İkileme*. Ankara: TDK Yayınları.

HİRİK, Erhan (2018). "Türkçede Tekrarlı Yapı Sınıfları". *Türkiyat Mecmuası*, 28/2: 37-65.

KARAHANCI, İbrahim (2016). "Üslup Belirleme Girişimlerine Dil Verileri Üzerinden Yaklaşmak". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9/45: 154-161.

KANIK, Orhan Veli (2021) *Garip*. İstanbul: Okur Yazar Derneği Yayınları.

KORTANTAMER, Tunca (1993). "Türk Şiirinde Ses Konusunda ve Ses Gelişmesinin Devamlılığı Üzerine Genel Bazı Düşünceler I". *Eski Türk Edebiyatı Makaleler -1-*. Ankara: Akçağ Yayınları, 273-336.

MUSAYEV, Mehman (2012). *Türkoloji Dilçilik*. Bakü: Mütercim.

ÖZÇELİK, Sadettin (2006). "Eklemeli Tekrarlar Üzerine Düşünceler". *Journal of Turkish Studies (Festschrift in Honor of Orhan Okay – II)*, 30/2: 357-380.

ÖZÜNLÜ, Ünsal (2001). *Edebiyatta Dil Kullanımları*. İstanbul: Multilingual.

RÖVŞEN, Ramiz (2006). *Gedək Biz Olmayan Yerə*. Bakü: Çıraq Neşriyyat.

SCHIMMEL, Annemarie (1998). *Sayıların Gizemi* (Çev. Mustafa Küpüşoğlu). İstanbul: Kabalcı.

SEZER AYDINLI, Elif; SCHICK, Irvin Cemil (2023). "Osmanlı İstanbul'unda Sese Dönüşen Kitaplar". *Zemin*, 5: 50-111.

SUBAŞI UZUN, Leyla (1995). *Orhon Yazıtlarının Metindilbilimsel Yapısı*. Ankara: Simurg.

TANYERİ, Kaan (2023). "Şiir Dilinde Yinelemeler". *Söylem Filoloji*, 8/3: 684-701.

(TDTEA-V) Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi V – Azerbaycan Türk Edebiyatı (1997). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

TEMEL, Emine (2019). "Edebî Dil Unsurları Açısından Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi". *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 58/1: 159-191.

TUNA, Osman Nedim (1949). "Türkçede Tekrarlar". *İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 3/3-4: 429-447.

ÜSTÜNOVA, Kerime (1997). "Dede Korkut Destanlarında Üçlemeler, Dörtlemeler, Beşlemeler". *Bilge*, 13: 20-25.

ÜSTÜNOVA, Kerime (1998). "Dede Korkut Destanlarında Aralıklı İkilemeler". *Türk Dili*, 557: 464-470.

ÜSTÜNOVA, Kerime (2003). "Söz Sanatlarının Oluşumunda Tekrarların Rolü". *TDAY-Belleten (2001)*, 49: 235-244.

ÜSTÜNOVA, Kerime (2019). "Dede Korkut Destanlarında Soyut-Somut, Bütün-Parça, Büyük-Küçük, Genel-Özel İlişkilerinde Tekrarların Rolü". *Dünya Kültür Mirası Dede Korkut Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı*. (Edt. Ferdi Güzel, Turgay Kabak). Bayburt: Bayburt Üniversitesi Yayınları. 291-306.

VARDAR, Berke (2001). "Sözlüksel Yapılar ve Yöntem Sorunları". *Dilbilim Yazıları*. İstanbul: Multilingual, 200-207.

YILDIZ, Hüseyin (2025a). "Divan-ı Hikmet'te Üslup Özelliği Olarak Zarf-Fiil Temelli Paralel Yapılar". *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 32: 224-249.

YILDIZ, Hüseyin (2025b). "Seyyid Nesimi'nin Tuyuğlarında Paralelizm". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 113: 85-104.